

HÜSREV BEY HEYET-İ NASİHASI (NİSAN-MAYIS 1920)

Dr. Günay ÇAĞLAR

Ankara'da BMM'nin açılışını ve burada yeni bir hükümet kurulmasını engellemek isteyen Sadrazam Damad Ferid Paşa ve İngilizler, İzmit Mutasarrıflığı'nın doğusunda ve Bolu taraflarında faaliyete geçtiler¹. İlk Önce Adapazarı, Sapanca ve Akyazı taraflarında, daha sonra Hendek ve 13 Nisan 1920'de de Düzce'de Ankara aleyhinde bir ayaklanma meydana geldi². Mustafa Kemal Paşa'nın işaret ettiği gibi, "İstanbul'dan sûret-i mahsûsada çok para ile memûren gönderilmiş olan birtakım kimseler" bu son ayaklanmada birinci derecede rol oynadılar³. 23 Ocak 1919'dan beri Bolu'da mutasarrıflık yapmakta olan Ali Haydar Bey⁴, Düzce'den gelen asi liderleri başkanlığındaki onbir kişilik bir heyetle 18 Nisan 1920'de bir görüşme yapmıştı. Kısa bir süre sonra da Düzce'ye götürülen bu mutasarrıf, yol'da bir suikastten, Bolulu meşhur âlimlerden Süreyya Efendi'nin cesareti sayesinde kurtulabildi. Ali Haydar Bey, burada bir asi liderinin evinde göz altına alındı⁵.

Düzce ayaklanması hızla komşu ilçelere de yayıldı. BMM'nin açılışını engellemeye yönelik olan Düzce-Bolu ayaklanmasının kısa zamanda meydana getirdiği yangın, Ankara yakınlarına ulaşmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, bu tehlikeli durumu ortadan kaldırmak için, hemen birtakım askerî tedbirler aldırdı⁶. Bolu'da bulunan, sayıları pek fazla olmayan Bölge Jandarma Birlikleri'nin, Düzcelilerin mutasarrıflık merkezine girmelerine engel olmak üzere, Bolu Dağı'

1 Hamdi Ertuna, Türk İstiklâl Harbi VI (İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar), Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Ankara 1974, s. 87.

2 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Belge. 3557.

3 TBMM Gizli Celse Zabıtları I, Ankara 1980, s. 2-3.

4 Ali Haydar Yuluğ (1879-1937). Bkz. H. Orhun-C. Kasaroğlu-M. Belek K. Atakul, Meşhur Valiler, Ankara 1969, s. 455-464.

5 Rahmi Apak, Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, İstanbul 1942, s. 119.

6 Ertuna, a.g.e., s. 92-93.

ndaki Derbend mevkiinde mevzilenmesi, Geyvedeki XXIV. Fırka ile Devrek taraflarındaki XXXII. Kafkas Piyade Alayı'nın harekete geçmesi emredildi⁷. O sıralarda, Afyon civarında bulunan, Karakeçili Millî Müfrezesi Kumandanı Kaymakam Arif Bey'e de Bolu'ya yürüme emri verilmişti⁸.

Ayaklanma hızla doğuya doğru yayılmaya devam etmekteydi. 14 Nisan 1920'de Beypazarı halkı ayaklanarak, kasabayı hâkimiyetleri altına aldılar⁹. 18 Nisan 1920'de, Bolu civarındaki asiler, Boğaz civarını tutmuş olan jandarmaya saldırdılar. Sayıca az olan bu jandarma kuvvetleri, asiler karşısında mukavemet edemeyince, asiler Bolu'ya girdiler¹⁰. 20 Nisan'da Gerede bu ateşe düştüğü gibi¹¹, 21 Nisan'da da Mudurnu'nun çevresindeki köyler ilçeye saldırdılar¹².

Diğer taraftan, 18 Nisan 1920 akşamı Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emir üzerine¹³, ertesi günü Geyve'den hareket eden¹⁴ XXIV. Fırka Kumandanı Kaymakam Mahmud Bey'in, Adapazarı ve Hendek'teki asileri tedip ettikten sonra, Düzce'ye girmesi planlanmıştı. Adapazarı'nda sükûneti sağladıktan sonra¹⁵, Hendek üzerine hareket eden Kaymakam Mahmud Bey, yolda bölge halkını Kuvâ-yi Millîye lehinde yardıma davet etmek üzere hazırladığı beyannameleri dağıttırdı. Kaymakam Mahmud Bey, hiç karşılık görmeden Hendek'e girdi¹⁶. 21 Nisan 1920 gecesi burada geçirildi.

XXXII. Kafkas Alayı, Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile¹⁷, 14 Nisan günü harekete geçti. Üsküdarlı İsmail Hakkı Bey'in¹⁸ komutasındaki Alay, Bolu ovasının doğu ucuna indiğinde, mutasarrıflık merkezi asilerce ele geçirilmiş ve Hilâfet Heyeti de bunlara yardımcı olmuştu¹⁹. İsmail Hakkı Bey, doğrudan şehre girmek yerine, kasaba

7 TBMM Gizli Celse Zabıtları I, s. 7-8.

8 Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, sayı. 72 (Mart 1975), Belge. 1558. s. 43.

9 Ertuna, a.g.e., s. 93.

10 a.g.y.

11 a.g.y.

12 a.g.y.

13 Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, sayı. 74 (Mart 1976), Belge. 1597; Ali Fuat Cebesoy. Millî Mücadele Hatıraları, İstanbul 1953, s. 360.

14 Ertuna, a.g.e., s. 94.

15 Cebesoy, a.g.e., s. 360.

16 a.g.y.; Ertuna, a.g.e., s. 94.

17 TBMM Gizli Celse Zabıtları I, s. 3.

18 Apak, a.g.e., s. 119-120.

19 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Belge. 3557.

doğusunda Gerede yolu üzerinde bulunan Karaağaç köyünde konaklamayı uygun görmüştü. Bolu'dan gelen Hacı Abdülvahhab ve Hacı Hamdi Beyler, Alay Kumandanı İsmail Hakkı Bey ile görüşerek, halkın yaptığı harekete karşı Alay'ın müdahale etmeyerek, tarafsız bir vaziyette kalmasını sağlamışlardı²⁰. Devrek'ten gelen Alay'ın pasif duruma girmesiyle bütün ümitler, Hendek'te bulunan Kaymakam Mahmud Bey'in yapacağı harekâtın başarısında toplanıyordu.

I. Heyet-i Nasîha'nın Görevlendirilişi

Ankara'nın Düzce, Bolu, Mudurnu ve Gerede ile telgraf bağlantısı kesik durumdaydı. Akserî tedbirler de, yukarıda temas olunduğu vaziyette idi²¹. Bunun yanında, bir Heyet-i Nasîha'nın da Bolu'ya gönderilmesi gerekmektedir. BMM'nin gizli oturumunda konuşan Mustafa Kemal Paşa, milletvekillerine hitaben; "... böylece başsız kalan ve muzlim birtakım cereyanlara sahne olarak terk edilen bolu için yalnız kuvvet sevk etmek gayr-ı kâfi olduğu ve sevk ü idareye muktedir bir arkadaşın gönderilmesine lüzüm hâsıl olduğu anlaşıldı. Bu maksadla rüfekâ-yı muhteremden Hüsrev Bey'i, diğer bildiğimiz arkadaşları memur (ettik)"²² demektedir.

Bolu'ya gönderilmesi kararlaştırılan Heyet-i Nasîha'nın görevi;

- 1- Ankara lehinde propaganda yapmak,
- 2- Millî teşkilât vücuda getirmek,
- 3- XXXII. Kafkas Piyade Alayı ile birleşerek, Bolu'ya gitmek,
- 4- Bolu'da, Düzce üzerinden gelecek olan Kaymakam Mahmud Bey'in komutasındaki XXIV. Fırka ile birlikte hareket etmek, idi²³. Dr. Fuad (Umay) Bey, Heyet-i Nasîha'nın görevlerine; "Bolu isyanını nasihat ve gerektiğinde silahla bastırmak"²⁴ hususunu da ilâve etmektedir.

Heyet-i Nasîha şu kimselerden teşekkül ettirilmişti:

- 1- Kurmay Binbaşı Hüsrev (Gerede) Bey²⁵,

20 Apak, a.g.e., s. 119-120; TBMM Gizli Celse Zabıtları I, s. 4.

21 TBMM Gizli Celse Zabıtları I, s. 8

22 TBMM Gizli Celse Zabıtları I, s. 4.

23 Hüsrev Gerede, Bolu İsyanı. (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi, No: 21/3001-3005, s. 2-3. Sayfa numarası bizdeki kopyaya göre verilmiştir).

24 Yunus Nadi, Kurtuluş Savaşı Anıları, İstanbul 1978, s. 297.

25 Hüsrev Gerede (1886-1962). Bkz. Fethi Tevetoğlu, Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar, Ankara 1987, s. 201-214.

- 2- İsmailzâde Osman (Özgen) Bey,
- 3- Dr. Mehmed Fuad Bey,
- 4- İlyâszâde Şükrü (Güleç) Bey

II. Heyet-i Nasîha'nın Gerede'ye Hareket Etmesi ve Tutuklanması (21-23 Nisan 1920).

Kurmay Binbaşı Hüsrev Bey başkanlığında, ikisi Bolu yöresine mensup, üç milletvekilinin teşkil ettiği Heyet-i Nasîha, hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 21 Nisan 1920 Çarşamba günü sabahı Ankara'dan hareket etti. Yanlarına, Ankara'da fazla kuvvet olmadığından, Mülâzım Fahri Efendi komutasında, yirmi kişiden ibâret bir sivari takımı verilmişti²⁶. Bütün gün, kuzey istikametinde ilerleyen kabile, akşam üzeri yorgun bir halde, Yabanâbâd/Kızılcahamam'da mola verdi. Aynı gece, Ankara ile bir telgraf haberleşmesi yapılarak, ilk rapor verildi. Bu arada, Mustafa Kemal Paşa, Hüsrev Bey'e durum hakkında son bilgileri vererek, "Gerede"ye tedbirli olarak girilmesini" istemişti²⁷. 22 Nisan günü Yabanâbâd'dan ayrılan kabile, karanlığın iyice bastırıldığı saatlerde, Gerede ovasının güneyinde, Aktaş Boğazı civarındaki Danişmendler köyüne varabildi. Perşembe gecesi bu köyde geçirildi. Gerede'de durumun ne olduğu da o anda bilinmemekte idi²⁸. Belki de, cereyan eden bazı mühim hâdiseler, bu köye kadar ulaşma imkânı bulamamıştı. 22 Nisan 1920 günü, Kuvâ-yi Milliye'ye büyük bir darbe indirilmişti. Çünkü, birlikte Bolu'da teşrik-i mesai edilmesi emredilen XXIV. Fırka, yolda büyük bir baskına uğramıştı. Kaymakam Mahmud Bey ile kurmay heyetinden Yakub ve levazım reisi Rifki Beyler, asilerin açtıkları ilk ateşle hayatlarını kaybedenlerdi. Bu hâdise ile, XXIV. Fırka da istenilen hedefe ulaşamamıştı²⁹. BMM'nin açılışından bir gün önce Hendek ile Düzce arasında meydana gelen bu olay, az sonra Ankara'ya ulaşmış ve büyük bir üzüntüye yol açmıştı. Ankara'nın, Kaymakam Mahmud Bey'in elim sonunu Heyet-i Nasîha'ya hemer ulaştırması imkânsızdı. Çünkü Gerede ile Ankara arasında doğrudan telgraf görüşleri yapılamamaktaydı³⁰.

26 Gerede, a.g.e., s. 2.

27 a.g.e., s. 3-4.

28 Y. Nadi, a.g.e., s. 297; Gerede, a.g.e., s. 4.

29 Cebesoy, a.g.e., s. 361-362; Apak, a.g.e., s. 115; Y. Nadi, a.g.e., s. 300-301.

30 TBMM Gizli Celse Zabıtları I, s. 8: "... telgraf hatları gerek Bolu üzerinden, gerek Adapazarı üzerinden münkatidir".

Hüsrev Bey kafilesi, bütün bu olanlardan habersiz, 23 Nisan 1920 Cuma günü Danişmendler köyünden ayrıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın talimatı üzerine, "Gerede'ye tedbirli girilmesi" kararlaştırıldı. Gerede'nin hemen üzerinde yükselmekte olan Arkat Dağı'nın tepesini taçlandıran tarihi Keçi Kalesi'nden toplar atılmaya başlandı. Top seslerinin. BMM'nin açılması ile ilgili olacağını zanneden Heyet-i Nasîha, Gerede önlerindeki Afetler Köprüsü'ne geldiğinde, bir kalabalığın kasabadan çıktıklarını ve bayrak sallamakta olduklarını görmüştü³¹. Kasabaya bir kilometre kadar yaklaşan Heyet-i Nasîha birdenbire bir yaylım ateşi ile karşılaşınca hayli şaşırılmıştı. Hüsrev Bey ile arkadaşları beklenmedik bir karşı hücumla maruz kaldıklarını anlayarak, kendilerini hemen emniyete aldılar. Gerede istikametinden yaklaşmakta olan kalabalıktan az sonra birkaçının daha öne çıkarak, Heyet-i Nasîha'ya doğru ilerlediği görüldü. Birkaç atlıdan meydana gelen grup, kendilerine doğru yaklaşmış, içlerinden boynunda Kur'an-ı Kerim asılı olan Kör Ali, Hüsrev Bey'e hitaben; "Ateş etmeyiniz, Müslümanız" diye bağırılmıştı. Az sonra da, "gelmeyiniz. İslâm İslâmı kırmayın" diye bağırıldığı duyuldu³². Hüsrev Bey'in bu şahsın yanına gelmesini beklemesine rağmen, o sokulmaktan kaçındı. Süvari takımının çekildiği tepeden yapılan tarassutta, durumun genel bir ayaklanma özelliğinde olduğu anlaşılınca, süratle ve düzenli olarak tehlikeli bölgeden çıkmaya karar verildi. Bütün köprüler tutulmuş olduğundan, Çerkeş yolu bulunmaya çalışıldı³³. Bundan sonraki gelişmeler, Hüsrev Bey tarafından şu şekilde anlatılmaktadır: "Yeni geçtiğimiz bu yolun etraf köyleri civarından ellişer yüzer kişilik toplantılar başladı. Bu mıntıkeyi sür'atle geçtikten sonra, sıcakta son derece yorulan asker ve hayvanların bir müddet dinlenmesi için münasib zannettiğimiz bir yol kenarında bir mola vermek mecburiyetinde kaldık. Halbuki, her taraftan yolumuzu kesmek üzere koşan atlı veya yaya yüzlerce asi köylülerin ortasına düşmüş idik. Pusuya uğrayan askerlerimizin silâhlarını, hayvanlarını alan, eşyalarımızı talan eden köylüler heyetin şefi olduğum için ve bomba atacağını da zannederek, uzaktan üzerime taş yağdırmaya başladılar. Aralarından merhametli birinin müdahalesi olmasa idi, sağ kurtulmam imkânsızdı"³⁴.

31 Gerede, a.g.e., s. 4-5; Y. Nadi, a.g.e., s. 297-298.

32 Gerede, a.g.e., s. 5-6 Y. Nadi, a.g.e., s. 298.

33 Gerede, a.g.e., s. 5-6.

34 a.g.y.

Halide Edib Hanım, Hüsrev Bey'in hayatının kurtarılışı hakkında şunları yazmaktadır: "Garip olarak, canını kurtaran şey, sırf çok yakışıklı adam olmasıydı. Kalabalık arasından ihtiyar bir kişi Binbaşı Hüsrev'in üstüne kapanarak, bu kadar cesur ve güzel adamı nasıl öldürebilirsiniz? Ben ömrümün sonuna geldim. Allah ve Peygamber aşkına ödürmeyin, diye feryad etmiş Garip olarak, bir an için kalabalık durmuş"³⁵.

Bu şekilde hayatta kalan Hüsrev Bey ile arkadaşları, daha sonra esir edilerek, acıklı bir şekilde Gerede'ye götürüldüler. Bolu Milletvekili İlyâszâde Şükrü Bey bacağından, Hüsrev Bey de sırtından yaralı idiler. Çağırılan Belediye Doktoru ancak, kendilerini bir kere görebilmiş ve ilk müdahaleyi yapabilmmişti. Gerede halkı, ayaklanmada rol oynayan ve hiddetli bir şekilde tavırları olan bazı kimselerin tahriki ile Heyet-i Nasîha'ya düşman nazarla bakmakta idiler. Hüsrev Bey'in, Müftü Ali Rıza Efendi ve bazı ileri gelen kimselere, hareketlerinin vatanın kurtarılmasına darbe indirebileceğini ve bu tehlikeli davranışlarından vazgeçmelerini, hapishanenin dar pencerelerinden anlatmaya çalışması da bir netice vermemiştir³⁶.

Her gün, hapishanenin önünde kalabalık toplanmakta idi. Köylerden gelen birkaç silahlı atlıın, Hilâfet Ordusu'na katılması için, bir hoca tarafından dinî tören yapılmakta, dolayısıyla zafer için dualar da edilmekteydi. Halk da, bu merasimin tesirinde, Padişah ve Halife ile İngilizlere karşı gelen Kuvâ-yi Milliye'nin mahv ve perişan olması için duaya katılıyordu. Aldıkları yaralardan dolayı acı çeken Hüsrev Bey ve İlyâszâde Şükrü Bey için tekrar bir doktorun çağırılışı da, sert bir tepki ile karşılandı. Gerede ayaklanmasının elebaşlarından biri; "Biz buraya yara kapatmak için değil, yara açmak için geldik" diye çıkıştı. Bu esnada, sınırlarına hakim olamayan Dr. Fuad Bey, karşılaş-tıkları haksızlığı dile getirerek, "hırsızlıklarımın ve yaptıklarımın cezalarını çekeceklerini yüzlerine bağıra bağıra söylemişti"³⁷. Buna karşılık, asilerden bir grup tekrar hapishaneyi basmağa ve içeridekileri linç etmeğe kalkıştı. Durumun kötü sonucunu sezen Selânikli Kör Ali hemen kızgın topluluğun önüne geçerek; "Ey Ümmet-i Muhamed. Bunlar şeriat evindedir. Cezalarını şeriat vermiştir. Yalnız sabrediniz, cezalarını şeriat eliyle görsünler. Allahını seven bunlara şimdilik bir şey yapmasın" diye konuştu. Geredeliler Kör Ali'nin bu sözleri karşısında saldırıdan vaz geçtiler ve hapishane çevresinden uzaklaştılar³⁸.

35 Halide Edib Adıvar, *Türkün Ateşle İmtihani*, İstanbul 1983, s. 138-139.

36 Gerede, a.g.e., s. 6-7.

Kör Ali, Ankara'nın, dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın müteber adamlarından dördünü yakaladığını, Bolu ve Düzce Hilâfet Heyetleri'ne müjdelemişti. Bu milletvekillerinin Gerede'de kalmasını tehlikeli gören Düzce liderleri, kısa zamanda rehinelerin kendi kasabalarına yollanması talimatını verdiler.

III. Gerede Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsilcileri İle Heyet-i Nasîha'nın Düzce'ye Gönderilmesi

31 Mart hâdiselerinde İstanbul'da bir ara kendinden söz ettirmiş olan Kör Ali ve arkadaşları, Heyet-i Nasîha'yı, Düzce'den gelen Çerkes Nuri Bey ve maiyetindeki süvarilere teslim ettiler³⁹. Nuri Bey, bunlara zincir vurdurarak, ayrı ayrı arabalara bindirtti. Gerede'den hareket esnasında, halkın hücumu zorlukla önlenebildikten sonra, Bolu tarafına doğru yola çıkıldı⁴⁰. Düzceliler, devamlı olarak önleri, gerileri ve yanları keşfetmekte idiler. Zira, Kuvâ-yi Milliye'nin bir baskınla, Hüsrev Bey ve arkadaşlarını kurtaracaklarını zannetmekte idiler⁴¹. Güneş ortalığı aydınlatmaya ve sabah olmaya başladığı sırada, Bolu geçilmişti. Kafile, Bolu Dağı Derbendi taraflarında, memleketlerine gitmekte olan ve ellerinde beyaz bayraklar taşıyan bazı asker kümelerine tesadüf etmişti. Bunlar, Şehid Mahmud Bey'in dağılmış askerleri idiler⁴².

IV. Heyet-i Nasîha Düzce'de

Heyet-i Nasîha'nın Düzce'ye getiriliş tarihi kesin olarak belli değildir. Ama, kuvvetli bir ihtimale, Nisan 1920 sonlarında, burada göz altında tutulmaya başlanmıştır. Nuri Bey, kafileyi 13 Nisan hâdiselerinde boşaltılmış olan hâpishaneye koydurttu. Daha sonra, hükûmete yakın Hürriyet ve İtilâf Fırkası Binası'na nakledildiler⁴³. Heyet-i Nasîha, göz altına alındığı binada yalnız değildi. Bitişik odada bazı subaylar da bulunmaktaydı. Bunlar arasında, Düzce hâdisesinde asilere karşı koyan Erzurumlu Yüzbaşı Avni Efendi ve Jandarma Kumandanı Cemal Bey ile XXIV. Fırka'nın esir edilmiş subayları da vardı. Avni Efendi, Düzce'nin basılışını, esir subaylar da Hendek

37 Y. Nadi, a.g.e., s. 298.

38 a.g.e., s. 299.

39 Gerde, a.g.e., s. 9.

40 Y. Nadi, a.g.e., s. 300; Apak, a.g.e., s. 122.

41 Gerede, a.g.e., s. 10.

42 a.g.y.

43 a.g.e., s. 11; Y. Nadi, a.g.e., s. 300-301.

Düzce yolunda nasıl tuzağa düşürüldüklerini ve Mahmud Bey'in şehadetini anlattılar⁴⁴. İlk gözaltı günlerinde, dışarıyı hakkındaki bilgiler, Avni Efendi tarafından verildi⁴⁵. Daha sonra, hizmetlerine memur edilen Manastırlı bir berber, Düzce hakkında malûmat verdi⁴⁶.

Düzce ayaklanmasında, lider rolünde görülen Sefer Bey'in eniştesi Çilimlili Mehmed Ağa, Heyet-i Nasîha'nın ihtiyaçları ile ilgilenmiştir. Bu şahıs, Dâhiliye Nâzırı Ali Kemal'in üst üste çektiği telgraflarla, Heyet-i Nasîha üyelerinin Bayezid Meydanı'nda asılmaları için İstanbul'a gönderilmelerini istediğini, ancak, Sefer Bey Düzce'de bulunmadığı için bekletildiklerini bildirmişti⁴⁷. Sefer Bey, Kuvâ-yi İnzibâtiye Kumandanı Süleyman Şefik Paşa ile görüşmek üzere İzmit'e gitmişti⁴⁸.

Heyet-i Nasîha üyeleri, bir müddet sonra, geçen zamanın Ankara lehine işlediğini gösteren haberler almaya başladılar. Ali Fuad Paşa, emri altındaki kuvvetlerle, Ankara'nın verdiği emir üzerine, Geyve Boğazı'nı tutmuştu⁴⁹. Çolak İbrahim ve Eşref Bey kuvvetlerinin Mudurnu taraflarına kaydığı, Karakeçili aşiret gönüllülerinin Arif Bey komutasında, Köroğlu Sıradağları'nın Bakış tepesindeki Aladağlar'dan Bolu'ya doğru ilerlediği, Refet ve Nâzım Beyler'in de, Efelerle, Mudurnu Cephesi'nin yardımına koştuğu ,gelen haberler arasında idi.

Çolak İbrahim Bey, asi kuvvetleri ile Mudurnu Cephesi'nde çarpışmaya başlayınca, asiler akın akın Mudurnu'ya gittiler⁵⁰.

Mudurnu Cephesi'nde Kuvâ-yi Milliye-asi çarpışması sürerken, Sefer Bey Düzce'ye dönmüş, Heyet-i Nasîha'nın ziyaretine gitmiş⁵¹. Heyet-i Nasîha üyeleri, Sefer Bey'e Millî Mücadele'nin amacını anlatmaya çalışmışlar, fakat pek etkili olamamışlardı⁵².

Öte yandan, Nâzım Bey kuvvetleri Mayıs ortalarında asileri tamamen geriye püskürttüler⁵³. 16 Mayıs'ta Mudurnu sükûnete kavuştu. Kontrol, Nâzım Bey'in eline geçti.

44 a.g.y.

45 Gerede, a.g.e., s. 11.

46 a.g.e., s. 12.

47 a.g.e., s. 9-10.

48 a.g.e., s. 9.

49 Selim Sarıbay, İstiklâl Savaşında Mudurnu, Bolu, Düzce, Aydın 1943, s. 63-64.

50 Gerede, a.g.e., s. 10.

51 a.g.y.; Y. Nadi, a.g.e., s. 301.

52 Gerede, a.g.e., s. 10-11; Y. Nadi, a.g.e., s. 301.

53 Ertuna, a.g.e., s. 97; Sarıbay, a.g.e., s. 81; TBMM Gizli Celse Zabıtları I, s. 31.

Binbaşı Nâzım Bey'in kuvvetlerinden sonra bölgeye sevk edilen üçüncü grup, Ayıcı Arif Bey'in merkezi Niğde'de bulunan XI. Fırkası olmuştur. Mudurnu Cephesi'ne en son katılan Miralây Refet Bey⁵⁴, son duruma göre, Mudurnu Mevkii Kumandanlığı vazifesini üstlenmişti. Nâzım, Arif ve Çolak İbrahim Beyler ona bağlanmıştı⁵⁵.

Bu sırada gelişmekte olan siyasî hâdiseler, asi lideri Sefer Bey'de bazı fikrî değişikliklere sebep olmaya başlamıştı. Damad Ferid Paşa Hükûmeti'nin "San Remo Konferansı Kararları" hakkındaki tutumu, bunda başlıca etken olmalıdır. Nitekim, San Remo Kararları alındıktan sonra, Heyet-i Nasîha üyelerini tekrar ziyarete giden⁵⁶ Sefer Bey'in, Kuvâ-yi Milliye lehine kaydığı görülmüştür. Sefer Bey'in, Ankara hakkındaki görüşlerinin değişmesinde, eniştesinin ve annesinin rolü büyüktür⁵⁷. Sefer Bey - Mehmed Ağa ikilisinde gelişen tavassut fikri, "son derece gizli tutulması kaydı ile" Hüsrev Bey'e duyurulmuştu⁵⁸.

Bir gece, Hüsrev ve Osman Beyler gizlice, asi liderlerinin yanına götürüldüler. Sefer Bey, Ankara'nın yolunda mücadele verdiği davasında ne kadar haklı olduğunu anlıyor ve saf değiştirmek istiyordu. Hüsrev ve Osman Beyler'e de, Ankara ile anlaşmalarını gerçekleştirmelerini teklif ediyordu. Böylece, görevlerini yerine getirebilme imkânını elde etmiş olan Heyet-i Nasîha'nın iki üyesi, büyük bir memnuniyetle, bu işi üstlendiler. Fakat, 13 Nisan gününden bu yana telgraf hatları kesik olduğundan, Ankara ile Düzce arasında telgraf görüşmesi yapılamıyordu. Bu sebeple, Hüsrev ve Osman Beyler'in, Mudurnu Cephesi'ne giderek, oradan Kuvâ-yi Milliye Cephesi'ne geçmeleri kararlaştırıldı⁵⁹. Aynı gece, Hüsrev Bey ile Osman Bey, Mudurnu Cephesi'ne götürülmek üzere yola çıkarıldılar. Cephede de, Sefer Bey ile gizli bir görüşme yapan Hüsrev Bey, Ankara ile anlaşma sağlandığında, Düzcelilerin geri çekileceklerinden kesinlikle emin olmuştu⁶⁰.

Refet Bey'den alınan izin üzerine Kuvâ-yi Milliye hattına geçen Hüsrev Bey, Mudurnu'da Kuvâ-yi Milliye komutanları ile bir görüşme yaptı. Vakit kaybedilmeden Ankara ile temasa geçildi⁶¹.

54 Sarıbay, a.g.e., s. 88.

55 Cebesoy, a.g.e., s. 401.

56 Fuat Umay, Seçmenlerimle Başbaşa, Ankara 1950, s. 7; Gerede, a.g.e., s. 12.

57 Y. Nadi, a.g.e., s. 354.

58 Gerede, a.g.e., s. 11-12.

59 a.g.e., s. 12.

60 a.g.e., s. 13.

Hüsrev Bey, 23 Mayıs 1920 günü, millî kuvvetlerin elinde bulunan Mudurnu'dan Ankara'ya şu mühim telgrafı gönderdi⁶²:

“Büyük Millet Meclisi Riyâsetine,

Adapazarı, Düzce ve Bolu mukabil harekâtını idare eden rüesa-yı Çerakese, Osmanlı müslümanlığının esaret ve felâketini bugünkü sulh karşısında ikinci derecede bazı eşhasın yanlış hareketleri ve esbab-ı saire yüzünden tahassül eden vak'a-i âhire-i müreessifeyi selâmet-i mülk ve millete tamamen muzır görüyorlar ve tarih-i millîmizin kaydetmediği bu elim zamanda beynelislâm münazaat ve müsadematı terk ile sevgili vatanımız içi yekvücut bir halde haricî tehlike ve taa-ruzlara göğüs vermeğe hazırlanmayı her müslüman için farz-ı 'ayn telâkkî ediyorlar. Böyle pek mukaddes ve mübeccel bir tavassuta âcizleri ile refikim Lâzistan Meb'usu Osman Bey'i tâyin eyledikleri ma'ruzdur.

Trabzon Meb'usu
Hüsrev”

Hüsrev Bey ile Mudurnu'ya gelmiş olan Lâzistan milletvekili Osman Bey de, şu telgrafı Büyük Millet Meclisi Riyâseti'ne göndermişti⁶³:

“Düzcede halk korkuyor. İstanbul'dan ümid kesilmiştir. Sefer Bey mert adamdır. Uzlaşma işi samimidir. Düzce muhiti Re'fet'i seviyor. Etem Bey'in vürudunun felâket olacağını düşünüyor. Etem Bey'in Düzce'ye gelmesini önlemek lâzımdır.

Osman”

Bir aydan beri, Düzce'de devam eden padişah taraftarlığı, 23 Mayıs 1920 anlaşması ile ortadan kalkmış ve bunda Heyet-i Nasîha büyük rol oynamıştır⁶⁴.

V. Heyet-i Nasîha'nın Ankara'ya Dönmesi

Bulanık Sözleşmesi'nden sonra, Sefer Bey, hemen Bulanık Cephesi'nden ayrıldı. Düzceye gelir gelmez de, Edhem Bey ile bir telgraf görüşmesi yaparak, Mustafa Kemal Paşa ile anlaşmalarını bildirdi⁶⁵.

61 a.g.e., s. 13-14.

62 TBMM Zabıt Ceridesi II, s. 24.

63 Ertuna, a.g.e., s. 111.

64 TBMM Zabıt Ceridesi II, s. 24-25.

65 Y. Nadi, a.g.e., s. 352.

I. Kuvâ-yi Seyyare Kumandanı Edhem Bey, diğer harekâtlarında olduğu gibi, bir yıldırım hızı ile Düzce'ye geldi ve 26 Mayıs günü kasabayı ele geçirdi. Ertesi günü de, Düzcelileri Ankara lehinde kazandıran Sefer Bey ile arkadaşlarını Hükûmet Konağı önünde idam ettirdi⁶⁶.

Edhem Bey'in Düzce'ye hakim olmasından sonra, göz altındaki Kuvâ-yi Milliyeciler, bu arada İlyâszâde Şükrü Bey ile Dr. Fuad Bey serbest bırakıldılar⁶⁷.

Bu milletvekilleri, serbest bırakıldıklarını, 29 Mayıs 1920 günlü telgrafları ile Büyük Millet Meclisi Riyâseti'ne bildirdiler. Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden okunan telgrafta şöyle denilmektedir⁶⁸:

“Ankara'da Büyük Millet Meclisi Riyâsetine.

Cenâb-ı Hakk'a hamd ü sena olsun. Âmal-i milliye-i mukadderemizin nigehbânı, muhterem âli cenab ordumuz sayesinde hayatımız kurtuldu. Arz-ı şükran ve minnetdarî eder, vazife-i vataniyemizi bir müddet burada ifa edebilmekliğimiz için me'zun addolunmaklığımızı istirham ve rüfeka-yı muhteremeye ,arz-ı ihtirâm eyleriz efendim.

İlyâszâde Şükrü-Dr. Fuad”

Osman ve Hüsrev Beyler, bir müddet Mudurnu'da kaldılar. Ankara, bir yandan faz'la bir süre kötü günler geçiren iki Heyet-i Nasîha üyesinin hemen dönmelerini istemişti. Hüsrev Bey, rahatsızlığını ileri sürerek, iyileşinceye kadar Mudurnu'da kaldı⁶⁹. Haziran'ın ilk haftasında Ankara'ya geçerek, Büyük Millet Meclisi çalışmalarına katıldı. Osman Bey izin alarak Rize'ye gitmişti. Az sonra da, Moskova Andlaşması'nda tercüman olarak vazifelendirilerek, Bekir Sami Bey Heyeti'ne katılacaktır⁷⁰.

Heyet-i Nasîha bu şekilde, Ankara'nın zamanında yardımına koşmuş ve Düzce'deki liderlerin, Kuvâ-yi Milliye saflarına katılma-

66 Derdli, 31 Mayıs 1336, No. 10, s. 2; Enver Konukçu, Bolu Bölgesine ait Milli Mücadele Kronolojisi, Atatürk Devrimleri Enstitüsü Dergisi I/1 (Temmuz 1978), s. 28-29.

67 Umay, a.g.e., s. 8.

68 TBMM Zabıt Ceridesi II, s. 31.

69 Gerece, a.g.e., s. 23-24.

70 Yusuf Kemal Tengirşek, Vatan Hizmetinde, İstanbul 1967, s. 149.

larını sağlamak gibi tarihî bir vazifeyi ifa etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, genç Türkiye'nin temellerini attıktan sonra, giriştiği yeniliklerden biri olan Soyadı Kanunu'nu yürürlüğe soktuğunda, yakınlarına kendisi soyadı vermiştir. Bu arada, Hüsrev Bey'in Heyet-i Nasîha üyesi olarak gerçekleştirdiği tarihî görevi unutmayarak, ona "Gerede" soyadını vermiştir⁷¹.

---

71 Hüsrev Gerede'nin oğlu Selçuk Gerede, 28.2.1979 günlü mektubunda, "Gerede" soyadı için şunları yazmaktadır; "... Gerede soyadı kendisine İstiklâl Savaşın'da Bolu isyanı esnasında Gerede hâdisesi dolayısıyla, bizzat Atatürk tarafından tevcih edilmiştir..."